

TBMM HÜKÜMETİ İLE POLONYA CUMHURİYETİ (LEHİSTAN) ARASINDA 23 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALANAN ANTLAŞMALAR VE TARAFLARIN DIŞ POLİTİKA YAKLAŞIMLARI*

Mehmet Sait DİLEK**

ÖZET

Türkiye ve Polonya arasında 600 yıla dayanan tarihi etkileşim, kadim bir dostluğun oluşmasında büyük rol oynamıştır. Her iki devlet de buldukları jeopolitik konum itibarıyla tarihsel arka planda sıkıntılı süreçlerden geçmek zorunda kalmış ve bu mücadeleler esnasında birbirlerine ihtiyaç duyduklarının farkındalığını yaşamışlardır. Örneğin; XIX. yüzyılda Polonyalıların da içinde bulunduğu sığınmacılara kapılarını açan Osmanlı Devleti, bağımsızlıkları uğrunda mücadele eden milletlere en zor dönemlerinde yardımcı olmayı ilke edinmiştir.

I. Dünya Harbi'nin sona ermesiyle birlikte İtilaf Devletleri, Polonya'nın bağımsızlığını tanımış akabinde Polonyalılar iki dünya savaşı arası dönemde tarih sahnesinde varlıklarını yeniden hissettirme olanağı bulmuşlardı. Gazi Mustafa Kemal ise galip devletlerin adalete uygun olmayan tavırları nedeniyle Türk Milletinin varoluş mücadelesini başlatmış ve siyasi-askeri-ekonomik-kültürel alanda attığı stratejik adımlarla Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesini başarıyla sonuçlandırmıştır. Bu mücadele esnasında Polonya'nın, Lozan'daki Türk delegasyonu ile ayrı antlaşmalar imzalamak istemesi siyasi alanda TBMM Hükümeti'nin elini güçlendiren bir gelişme olmuştur. Bu çalışmada, TBMM Hükümeti ile Polonya Cumhuriyeti arasında Lozan'da gerçekleşen görüşmeler ve akabinde imzalanan antlaşmalar hakkında bilgi verilerek devletlerin dış politika yaklaşımlarında etkili olan dinamikler üzerinde durulacaktır. Makalenin ana tezi ise iki dünya savaşı arası dönemde devletler arası ilişkilerde güvenlik kaygısının en öncelikli konu olduğu ve bu kapsamda Polonya'nın reaktif dış politika gereği Sovyet Rusya ve Almanya'ya; Türkiye'nin ise bekle gör politikasına maruz bırakılmasından ötürü Doğu-Batı dengesine dikkat ettiği iddiasını ortaya atmaktadır.

Anahtar Kelimeler: TBMM, Polonya, Sovyet Rusya, Fransa, Dış Politika

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

**Yrd. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mail: mehmetisaitdilek@gmail.com

**TREATIES CONCLUDED BETWEEN TURKISH GRAND
NATIONAL ASSEMBLY (TGNA) GOVERNMENT AND
REPUBLIC OF POLAND ON 23 JULY 1923 AND FOREIGN
POLICY APPROACHES OF PARTIES**

ABSTRACT

Historical interaction of 600 years between Turkey and Poland played a major role for developing an old friendship. Both countries had undergone adversities in historical background due to their geopolitical position and they had experienced awareness of mutual needing during these conflicts. For example; Ottoman Empire that opened doors to refugees including Polish people during the century XIX adopted helping to the nations fighting for their independence at the hardest times as a principle.

Allied Powers recognized the independence of Poland after World War I and subsequently these Polish people had a chance to make their presence felt again on the stage of history during the period between two world wars. On the other hand, Ghazi Mustafa Kemal started the struggle of existence for Turkish Nation due to the inequitable attitudes of victorious states and concluded successfully the independence struggle of Turkey by his strategic steps on political-military-economical-cultural fields. The fact that Poland requested to conclude separate treaties with Turkish Delegacy in Lausanne during this struggle was a development which politically strengthened the hand of TGNA Government. This study emphasizes dynamics which were effective on foreign policy approaches of TGNA Government and Republic of Poland by giving information about the meetings held between them in Lausanne and the treaties concluded by them immediately afterwards. Main thesis of the article is to reveal the claim that security consideration in interstate relations was the first prior topic during the period between two world wars and in this context, Poland paid attention on Soviet Russia and Germany due to reactive foreign policy; and Turkey paid attention on East-West balance because of having been exposed to the wait and see policy.

Key Words: Turkish Grand National Assembly, Poland, Soviet Russia, France, Foreign Policy

Giriş

Polonya, batıda Almanya; güneydoğuda Çek ve Slovak Cumhuriyetleri; doğuda ise Beyaz Rusya, Ukrayna ve Rusya Federasyonu ile sınırları olan bir Doğu Avrupa ülkesidir.¹ Tarihsel sürece bakıldığında Osmanlı Devleti'nin Lehistan dediği bugünkü Polonya, Türkiye gibi

¹ Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, (Derl.Faruk Sönmezoğlu), Der Yayınları, İstanbul, 2010, s.543.

Avrupa'nın gayet stratejik bir bölgesinde bulunması sebebiyle Avrupa politikasında mücadele eden büyük güçlerin rekabet, mücadele ve toprak ihtiraslarının odak noktalarından biri olmuştur.²

Osmanlı Devleti ile Lehistan'ın diplomatik ilişkilerinin başlangıcı, 1414'te³ Lehistan Kralı Władysław Jagiełło'nun, Macaristan Kralı ve Roma İmparatoru Sigismund Luxemburg ile Padişah I. Mehmed Çelebi'nin arasında arabuluculuk amacıyla o dönem Osmanlı Devleti'nin başkenti olan Bursa'ya gönderdiği elçilere (Gora'li Skarbek ve Ermeni Gregor)⁴ dayanmaktadır. Bu tarihten itibaren Osmanlı-Leh ilişkileri süreklilik arz ettiği gibi farklı formlara da bürünmüştür. Osmanlı Devleti'ne pek çok elçi gönderen devlet olarak Lehistan, Türk siyasi ve diplomatik tarihi içerisinde mühim bir yere sahiptir. Bu gerçeği iki ülke arşivlerindeki belgelerin yoğunluğu ve mahiyeti de doğrulamaktadır.⁵ Bu çalışmada, TBMM Hükümeti ile Polonya Cumhuriyeti arasında Lozan'da gerçekleşen görüşmeler ve akabinde imzalanan antlaşmalar hakkında bilgi verilerek devletlerin dış politika yaklaşımlarında etkili olan dinamikler üzerinde durulacaktır.

Tarihsel Arka Plan

1477'de Kırım Hanlığı'nın, 1486'da Boğdan'ın Osmanlı nüfuzu altına girmesi, 1484'te ise Kili/Akkirman'ın fethi; Lehistan ve Osmanlı Devleti'ni komşu devletler haline getirmiştir. Bu durum, XV. yüzyıl sonlarından XVII. yüzyıl sonlarına kadar⁶ Osmanlı-Leh münasebetlerinin iki önemli karakteristik yapısını ortaya koymuştur. Birinci olarak siyasi ilişkilerin büyük ölçüde çatışmaya dayanması, ikinci olarak ise anlaşmazlıkların Osmanlı Devleti'nin kontrolüne giren Boğdan üzerinden yoğunlaşması gerçeğidir. Osmanlı Devleti'nin Boğdan'ı alarak topraklarını kuzeye doğru genişletmesi ile Lehistan, hemen yanı başında bir kuvvet merkezinin belirdiğini görmüş ve bu durumu kendi güvenliği açısından tehdit olarak algılamıştır. Fakat Osmanlı Devleti, 1672 Bucaş Barışı ile almış olduğu Podolya ve Ukrayna'yı 1699 tarihli Karlofça Antlaşması'nda Lehistan'a bırakmasıyla, Lehistan da Boğdan ile alakasını kesmiştir.⁷

XVII. yüzyılın ikinci yarısıyla XVIII. yüzyılın başlarından itibaren, bu kez de Rusya, Lehistan için tehdit haline gelmiştir. Öyle ki I. Petro ile birlikte Rusya'nın üç ana istikamette yayılma çabası içerisine girdiği görülmektedir. İlk olarak Baltık'a çıkmak için İsveç istikameti; ikinci olarak Kara Avrupa'ya bir pencere açmak için Lehistan istikameti ve üçüncü olarak da sıcak denizlere inmek için Boğazlar ve Osmanlı Devleti istikametidir. I. Petro'nun başlattığı bu yeni politika II. Katerina dönemi ile birlikte daha da hız kazanmıştır. Rusya'nın yayılma politikası,

² Fahir Armaoğlu, "Avrupa Politikası'nda Polonya (Bir Tarihî Perspektif)", *Belleten*, Cilt LVII, Sayı 218, Nisan 1993, s.285; Polonya tarihi hakkında akademik bir çalışma için Bkz. Sabire Arık, *Kuruluşundan 17.Yüzyıla Polonya Tarihi*, Köksav Yayınları, Ankara, 2010.

³ Karşılıklı diplomatik ilişkilerin başlangıcı kabul edilen bu gelişmenin 2014'e denk gelen 600. yıldönümü, her iki ülkede de törenlerle ve geniş kapsamlı etkinliklerle kutlanacağı "Niyet Beyanı" adı altında kayıt altına alınmıştır. http://istanbul.mfa.gov.pl/tr/haber/600_y_idonumune_geri_say_m?printMode=true.

⁴ Lehistan (Polonya) tarafından Türkiye'ye görevlendirilen diplomatik temsilcilerin listesi için Bkz. http://ankara.msz.gov.pl/tr/elcilik/turkiyedeki_temsilciliklerimiz/sefaret_tarihinden/lehistandan_sefirler/.

⁵ <http://sempozyum.ftk.gov.tr/2014-tr-sempozyum14.html>; Akdes Nimet Kurat, "Türk Diplomasisi ve Polonya Merkez Arşivi'ndeki Türkçe Vesikalara Ait Lehçe İki Eser", *Belleten*, Cilt XXX, Sayı 119, Temmuz 1966, s.444; *Osmanlı İmparatorluğu ile Lehistan (Polonya) Arasındaki Münasebetlerle İlgili Tarihi Belgeler*, (Haz.Nigar Anafarta), (Basım yeri ve tarihi belli değil).

⁶ Özellikle Polonya Kralı III. Jan Sobieski Dönemi'nde (1674-1696) Osmanlı-Leh ilişkileri çok gergin (Hotin ve Viyana Savaşları) geçmiştir. Bkz. Sabire Arık, "Polonya Kralı III. Jan Sobieski Hükümdarlık Dönemi (1674-1696)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 24, Sayı 38, Ankara, 2005, s.232, 236.

⁷ Armaoğlu, "Avrupa Politikasında Polonya (Bir Tarihî Perspektif)", *Belleten*, LVII/218, s.285-286; *Osmanlı İmparatorluğu ile Lehistan (Polonya) Arasındaki Münasebetlerle İlgili Tarihi Belgeler*, (Haz.Nigar Anafarta), s.11-20.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

bu duruma hedef olan Osmanlı Devleti ile Lehistan ve İsveç arasında bir yakınlaşma meydana getirdiği gibi zamanla da bu devletlerin zayıflamasına neden olmuştur.⁸

Rusya, yayılcı politika doğrultusunda hareket ederken Prusya ve Avusturya gibi devletlerin de⁹ aynı tavır içerisinde buldukları görülmektedir. Bu durum Polonyalılar adına zor bir sürecin başlayacağını işaretlerini taşımaktaydı. Öyle ki adı geçen üç devlet 1772'de birinci taksimi; 1793'te ikinci taksimi ve 1795'te ise üçüncü taksimi gerçekleştirerek Lehistan Devleti'ni haritadan silmişlerdi. Ancak başat güç olma amacıyla hareket eden Fransa (Napolyon), Rusya ile imzaladığı Tilsitt Antlaşması (9 Temmuz 1807) ile Varşova Büyük Dükalığı adı altında bağımsız bir Polonya Devleti'nin kurulmasına öncülük etmiştir. Bu adımla Varşova Büyük Dükalığı, Fransa ve Rusya arasında tampon görevi üstlenecek ve Rus topraklarına karşı bir ileri karakol özelliği kazanmış olacaktı.¹⁰

Bu antlaşma Fransa Devleti'ni Rusya'ya karşı bir adım öne geçirmişse de taraflar arasında sağlanan barışın uzun sürmeyeceği gün geçtikçe (1810 yılından itibaren) somutlaşmaktaydı. Anlaşmazlıklara örnek vermek gerekirse; Rusya, İngiltere'ye karşı uygulanan kıtasal ablukanın içinde yer almaktan memnun değildi. İkinci olarak tarafların Varşova üzerinde tasarrufta bulunmaya çalışması gerginliklere sebep olmaktadır. Üçüncü olarak da Rusya, Osmanlı Devleti'yle yaptığı savaşta Fransa'nın desteğini alamamıştı. Dördüncü olarak ise Rusya'nın ileri gelenleri -özellikle toprak sahipleri- Fransa'yla ilişkilere karşı çıkıp İngiltere'yle serbest ticarete dönülmesini savunuyorlardı. Bütün bunların sonucu olarak da Rusya Aralık 1810'da Kıta Sistemi'nden çekilmiş dolayısıyla da İngiliz-Rus ticari ilişkileri yeniden başlamıştı. Bu durumu Tilsitt Antlaşması'nın açık bir ihlali olarak değerlendiren Napolyon, Rusya'yı dize getirmeye karar vererek Haziran 1812'de Moskova Seferi'ne çıkmış ama başarılı olamamıştı.¹¹

Fransa ve müttefik devletler arasında gerçekleşen savaşlar neticesinde Napolyon tehlikesi devre dışı bırakılmış, akabinde de Viyana'da uluslararası bir kongre toplanmasına karar verilmiş ve burada, Avrupa'nın çeşitli sınır ve statü sorunları görüşülüp çözüme bağlanmıştı. Fakat müttefik devletler arasında yaşanan çekişmeler Viyana Kongresi'nde de kendini hissettirmiş ve Polonya sorunu da dahil olmak üzere bir çok konu tartışmaya açılmıştı.¹²

Kongre sürecine bakıldığında Prusya ve Rusya, Polonya'nın diriltmesini engellemek amacıyla işbirliği yapma kararı almışlardı. Fransa Dışişleri Bakanı Talleyrand, müttefikler arasındaki çekişmeyi -onların bölünmelerinden Fransa kârlı çıkacağı için- körüklemekten çekinmedi. Bu kapsamda 3 Ocak 1815'te, İngiltere, Avusturya ve Fransa arasında, Prusya ve Rusya'ya karşı gerektiğinde savaşa gitmek üzere bir gizli antlaşma bile imzalandı. Rusya, bu gizli antlaşmayı sezinleyince geri adım atarak küçültülmüş bir Polonya Krallığı'na razı oldu. Yalnız kalan Prusya da bu duruma boyun eğmek zorunda kaldı. Böylece, hem Rusya'ya hem de Prusya'ya karşı tampon oluşturmak üzere Polonya yeniden kurulmaktaydı. Ancak Rusya'nın diplomatik manevraları sayesinde, yeniden kurulan bu devletin Rus Çarı'nın himayesinde olması kabul edildi. Dolayısıyla da nominal Polonya Krallığı'nın yeniden kurulması Prusya ve Rusya'ya karşı bir tampon bölge niteliğinde olmakla beraber, Rusya'nın burada söz sahibi olmasına da imkân tanımaktaydı. Prusya'nın Alman topraklarından elde ettiği kazancı da dikkate alırsak, hem

⁸ Armaoğlu, "Avrupa Politikasında Polonya (Bir Tarihî Perspektif)", *Bellekten*, LVII/218, s.286-287.

⁹ Elçi Mehmet Ağa, 1757-1758 yılları arasında edinmiş olduğu izlenimleri Lehistan Sefaretnamesi adı altında Osmanlı makamlarına sunmuştur. Kısa süreli bir dönemi içeren belgede anlatılanlara bakıldığında bile Prusya, Avusturya ve Rusya'nın; Lehistan üzerinde ne kadar etkili oldukları dikkatlerden kaçmamaktadır. Bkz. Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, TTK, Ankara, 2008, s.105-107.

¹⁰ Armaoğlu, "Avrupa Politikasında Polonya (Bir Tarihî Perspektif)", *Bellekten*, LVII/218, s.287-288.

¹¹ Ömer Kürkçüoğlu, *Siyasi Tarih*, I. Ünite, (Ed.Çağrı Erhan-Esra Yakut), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013, s.11-12.

¹² Ömer Kürkçüoğlu, *Siyasi Tarih*, I. Ünite, (Ed.Çağrı Erhan-Esra Yakut), s.13.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Prusya'nın hem de -Polonya'daki nüfuzu dolayısıyla- Rusya'nın, batıya doğru biraz daha genişledikleri görülmektedir. Kaldı ki, Viyana Kongresi'nde kurulduğu için "Kongre Polonya'sı" olarak da anılan bu devlet ancak 1831'e kadar varlığını sürdürebilmiştir.¹³

Kongre Polonya'sının kısa sürede devre dışı bırakılmasına neden olan olaylara bakıldığında ise Polonyalılar, 1815 düzenlemesi gereğince aynı zamanda Polonya Kralı olan Rus Çarı I. Nikola'nın krallığını tanımadıklarını ilan etmişlerdi. Bunun üzerine, Rusya, Polonya'ya asker yollama kararı almıştı. Her ne kadar Osmanlı Devleti sığınmacıları kabul ederek yardıma bulunduydu da¹⁴ diğer batılı güçler (İngiltere ve Fransa) kendi iç sorunları yüzünden Polonyalıların bağımsızlık mücadelelerine somut destek verememişlerdi. Dolayısıyla da Polonya'da gerçekleşen halk hareketi Rusya tarafından kolaylıkla bastırılabilmiştir.¹⁵

Polonyalılar bağımsızlıkları uğruna 1863'te tekrar harekete geçmişlerse de Rusya yine aynı sertlikte hareket ederek bu gibi girişimlerin başarıya ulaşmasını engellemiştir. Bu olay sonrasında Rusya, Polonya'nın Ruslaştırılması politikasına yoğunluk vermiş; Alman lider Bismark ise Kulturkampf (Kültür Savaşı) politikası çerçevesinde Prusya Polonyası'nın Cermanizasyonuna önem vermeye başlamıştır.¹⁶

Polonya, I. Dünya Harbi başına kadar Rusya, Almanya ve Avusturya Macaristan idaresinde işgal günleri yaşarken Türk makamları ise Polonya'nın bu durumunu kabul etmeyen bir tavır sergilemişlerdir. Öyle ki merasimlerde Teşrifat Nazırın tarafından daima Leh Büyükelçisi anılmaya devam edilmiştir.¹⁷

Polonyalılar yaşadıkları acı tecrübelerle rağmen ne öz benliklerinden ne de egemenliklerini elde etmek için milli duygularından bir şey kaybetmemişlerdi. I. Dünya Harbi başladığı zaman Polonya'nın her iki blokta da düşman olarak algılandığı devletler bulunmaktaydı. Josef Pilsudski liderliğindeki Polonya milliyetçileri, ilkin Almanya ve Avusturya-Macaristan ile birlikte Çarlık Rusya'ya karşı mücadele etmişlerse de Almanların üzerlerinde yeniden kontrol kurmak istemelerinden rahatsız olmuşlardı. Bu sebeple Polonya milliyetçilerinin Almanya ile ilişkileri yeniden bozularak bağımsızlık hareketinin merkezi 1917 yılında Paris'e yönelmişti. Ayrıca zamanın büyük bir piyanist dehası olan Polonyalı Ignacy Jan Paderewski, ABD Başkanı Woodrow Wilson tarafından takdir edilen bir şahsiyetti. Paderewski, sanatçı kimliği sayesinde, ABD'de büyük simaların yanında, Polonya bağımsızlığının en hararetle savunuculuğunu yapmayı

¹³ Ömer Kürkçüoğlu, **Siyasi Tarih**, I. Ünite, (Ed. Çağrı Erhan-Esra Yakut), s.14.

¹⁴ TBMM'nin Polonya ile ilgili oturumunda aşağıdaki tarihsel arka planlara atıfta bulunulmuştur. "Polonyalılara yeniden uzanan Türk elinin samimiyet ve dostluğu hem tarihî, hem de sağlam ve mütemadidir. Tarih, Lehistan'ın üç kere taksimine şahit oldu. Her üçünde de Türk asil ve yüksek sesini ve irtikâb edilen beynelmilel haksızlığa karşı protestolarını dinletti ve Leh mültecilerine Türkiye'nin bütün kapıları daima açık tutuldu. Bu kadarla da kalmadı. Emrivaki olan Lehistan'ın taksimini zımnen bile tasdikten ihtiraz eden Türk Devleti mukasim devletlerle olan dostluğa rağmen, Lehistan topraklarına konsoloslar göndermekten daima içtinab etti" **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre:II Cilt:4 İçtima Senesi:1, Altmışaltıncı İçtima, 12 Kânunuevvel 1339, s.188; Mülteciler meselesi hakkında akademik bir çalışma için Bkz. Bayram Nazır, **Macar ve Polonyalı Mülteciler Osmanlı'ya Sığınanlar**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2006; Osmanlı Devleti ve Lehistan arasındaki 1773-1849 dönemi belgeleri için Bkz. **Osmanlı İmparatorluğu ile Lehistan (Polonya) Arasındaki Münasebetlerle İlgili Tarihi Belgeler**, (Haz.Nigar Anafarta), s.82-122.

¹⁵ Ömer Kürkçüoğlu, Gökhan Erdem, **Siyasi Tarih**, V. Ünite, (Ed. Çağrı Erhan-Esra Yakut), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013, s.112.

¹⁶ Armaoğlu, "Avrupa Politikasında Polonya (Bir Tarihî Perspektif)", **Bellekten**, LVII/218, s.288-289.

¹⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre:II Cilt:4 İçtima Senesi:1, Altmışaltıncı İçtima, 12 Kânunuevvel 1339, s.192; A. Muhtar Ataç, **Polonya**, K.K.K. İstanbul Askeri Basımevi, 1963, s.14-15; Büyükelçi Kemal Girgin, Hariciye Tarihimiz adlı eserinde Osmanlı Dönemi'nde Hariciye İşleri Alanındaki Protokol (Teşrifat) Kuralları başlıklı kısmında yeni padişah tahta çıkışında sınırda devletlerden Nemçe (Avusturya), Rusya ve Lehistan Hükümdarlarına durumu bildiren padişah mektubu ile elçiler göndermenin usul olduğunu ve onların da mukabeleten tebrik için elçilerini İstanbul'a yolladıklarını yazmaktadır. Bkz. Kemal Girgin, **Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz (Teşkilat ve Protokol)**, TTK, Ankara, 1994, s.58.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

başarmıştı. Bu gayretlerinin tesiriyledir ki, Başkan Wilson, 8 Ocak 1918 tarihli meşhur 14 noktasından 13.'sünde Polonya'nın bağımsızlığına değindiği görünmektedir.¹⁸

13. noktaya göre; denize açılımı olan, siyasal ve ekonomik bağımsızlığı ile toprak bütünlüğü uluslararası antlaşmalarla güvence altına alınmış bir Polonya Devleti kurulmalıydı. ABD, Polonya'nın bağımsızlığını savunarak hem idealist bir dış politika yürüttükleri görüntüsünü dünya kamuoyuna sunmuş hem de Paderewski öncülüğünde şekillenen iç siyasal talepleri de görmezden gelmediğini hissettirmişti. Bununla birlikte Polonya'nın kurulması, muhtemel Almanya ve Rusya tehlikelerine karşı Avrupa'daki müttefiklerin (özellikle Fransa) stratejik hamlelerinin çeşitlenmesi açısından önem arz etmekteydi.¹⁹

ABD'nin barış programı çerçevesinde bağımsız bir Polonya'nın kurulmasını öngörmesi Polonyalılar adına önemli bir gelişme idi. Buna ilaveten Çarlık Rusya'nın yıkılmasından sonra iktidara gelen Bolşeviklerin (Lenin) yeni kurdukları rejimi koruma ve kökleştirme amacıyla hareket etmek zorunda kalması tavizler vermesine neden olmuş bundan dolayı da Polonya'nın bağımsızlık sürecinin hızlanması kaçınılmaz olmuştu. Öyle ki Sovyet Rusya Devleti, İttifak Devletleri ile imzaladığı Brest-Litovsk Barışı ile, nüfusunun %34'ünü, ülke topraklarının %26'sını, demiryolu ağının %26'sını, ziraata elverişli topraklarının %27'sini, demir endüstrisinin %73'ünü ve kömür madenlerinin %75'ini kaybettiği gibi Polonya, Ukrayna Finlandiya ve Baltık Devletleri (Letonya, Estonya, Litvanya) üzerindeki hakimiyetini de yitirmekteydi.²⁰

Polonya, yaşanan bu gelişmeler üzerine 11 Kasım 1918'de bağımsızlığını ilan ettiğini tek taraflı olarak (de facto) dünya kamuoyuna duyurdu.²¹ Bununla birlikte 28 Haziran 1919 tarihli Versailles (Versay) Antlaşması'nın 87. maddesinde ise Polonya'nın (de jure) bağımsızlığı ilgili devletlerce tanınıyordu.²² Antlaşmanın Polonya'yı ilgilendiren maddelerine ana hatlarıyla bakıldığında (madde 87-104) Dantzig Limanı serbest bir liman olarak Polonya'ya veriliyor; Poznan ve Batı Prusya'nın büyük bölümü Polonya'ya terk ediliyor, ayrıca Yukarı Silezya'da plebisit yapılması kararlaştırılıyordu.²³

Versay Antlaşması'nın ilgili maddelerinde görüldüğü üzere müttefikler; Almanya, Avusturya ve Sovyet Rusya'ya karşı bağımsız bir Polonya Devleti'nin kurulmasını kendi çıkarları açısından desteklemekteydiler. Polonyalı dış politika aktörleri ise müttefiklerden aldıkları bu destekle daha geniş topraklara sahip olma arzusunda hareket etmeye başlamışlardı. Bu durum Polonya Devleti ile bazı ülkeler arasında sınırlarının çizilmesi hususunda sorunlar yaşanmasına neden oldu. Örneğin; Almanya, Versay Antlaşması'yla Alman ve Polonya halklarının iç içe yaşadığı bir bölgeyi bu ülkeye vermeye rıza gösterirken, Doğu Prusya'yla Almanya'yı bölen koridorun Polonya'ya verilmesine karşı çıkmıştı. Almanya bu koridorda oturan halkın Polonyalılık bilincine sahip olmadığını öne sürerken, Polonya ise yerleşik halkın Lehçe'ye yakın bir dil konuştuğunu iddia etmişti. Fakat Almanlar, bu koridorun Polonyalılara verilmesini hiçbir zaman

¹⁸ Roman Dumowski'nin Paris'teki gayretleri neticesiz kalmamış, Fransa, 1917 yılında kendi topraklarında bir Leh ordusunun kurulmasına müsaade etmişti. Ataç, **Polonya**, s.14-15.

¹⁹ Wilson Prensipleri hakkında geniş bilgi için Bkz. İhsan Şerif Kaymaz, "Wilson Prensipleri ve Liberal Emperyalizm", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt:23 (67-68-69), Ankara, 2007, s.145-174.

²⁰ Selami Kılıç, **Türk-Sovyet İlişkilerinin Doğuşu**, Dergah Yayınları, İstanbul, 1998, s.391.

²¹ Jan Kubik, **Power of Symbols Against the Symbols of Power: The Rise of Solidarity and the Fall of State Socialism in Poland**, Pennsylvania State University, 1994, s.168.

²² **United States Department of State Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, (FRUS), The Paris Peace Conference, 1919**, Volume XIII, U.S. Government Printing Office, Washington, 1947, s.208.

²³ İlgili maddeler ve değerlendirmeler için Bkz. **FRUS, The Paris Peace Conference, 1919**, XIII, s.208-260; Büyük güçlerin Versay Antlaşması öncesinde Polonya'ya bakışı için Bkz. Margaret Macmillan, **Paris 1919, 1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayn Hikâyesi**, (Çevr.Belkıs Dışbudak), ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2003, s.207-228.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

onaylamamışlardı. Hatta bu sorun II. Dünya Savaşı'nın başlatılmasında gerekçe olarak da kullanılmıştı.²⁴

İkinci önemli sorun Yukarı Silezya'nın geleceğinin belirlenmesi konusu idi. Önemli bir Alman sanayi bölgesi olan Yukarı Silezya'da 20 Mart 1921 günü plebisite gidilmişti. Polonya Ordusu, plebisite katılanların çoğunluğunun Almanya'ya katılma yönünde karar vermesi üzerine bu bölgeye girme kararı aldı. Milletler Cemiyeti Konseyi, 12 Ekim 1921'de kömür ve çelik sanayinin yoğunlaştığı bölgenin büyük kısmını Polonya'ya verilmesini kararlaştırdı. Üçüncü sorun ise Polonya ve Litvanya arasında Vilna (Vilnius) kenti nedeniyle yaşanmıştı. Milletler Cemiyeti Konseyi 8 Aralık 1919 tarihli kararıyla Vilna'yı geçici olarak Litvanya'ya bırakmıştı. Ancak Polonyalılar bu kararı protesto ettikten sonra bu kenti işgal etmekten çekinmemişti. Bununla birlikte Teschen bölgesi için Polonya ile Çekoslovakya, Drava Vadisi'nde de Avusturya ve Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı (Yugoslavya) arasında anlaşmazlıklar yaşanmıştı.²⁵

Polonya, Finlandiya ve Baltık Devletlerinin (Estonya-Litvanya ve Letonya) uluslararası sisteme entegrasyonu aşamasında Statükocu Devletlerin Sovyet Rusya ile ilişki kurmaması ilerleyen yıllarda yeni sorunlara kaynak teşkil etmiştir. Paris Barış Konferansı'nda Polonya-Rusya sınırı, İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon'un teklifi dolayısıyla Curzon Line (Curzon Hattı) denen bir çizgi ile belirlenmişti. Bu çizgi, halkın çoğunluğunun Beyaz Rus ve Ukraynalı olması dolayısıyla, Doğu Polonya topraklarını Rusya'ya bırakıyordu. Halbuki bu topraklar 1772 Polonya'sının toprakları idi. Bundan dolayı Polonyalılar, Curzon çizgisini tanımadılar ve 1772 sınırları üzerinde ısrar ettiklerinden 1920'de Sovyet Rusya'ya savaş açtılar ve bu savaşın sonunda 19 Mart 1921 tarihli Riga Barışı ile Polonyalılar isteklerinin çoğunu elde ettiler. Ne var ki ileride Riga Barışı, Sovyet Rusya'nın Polonya'ya karşı politikasının ağırlıklı unsuru olacak ve Polonya'nın 4. taksimine yol açacaktır.²⁶

Polonya Cumhuriyeti'nin TBMM Hükümeti İle Siyasi İlişki Kurma Nedenleri

İki dünya savaşı arası döneminin başlarında Polonya'nın, kendisini geleneksel olarak tehdit eden devletlerden kurtarması, bu devlete Avrupa politikasında yeni bir pozisyon sağlamıştır. Bu durum da Fransa'nın, Polonya'yı, Almanya ve Rusya'ya karşı bir tampon ve denge unsuru görmesine neden olmuştur. Başka bir deyişle, Polonya, Fransa için, hem Alman militarizmine hem de Sovyet komünizmine karşı bir tampon görevi üstlenecekti. Bu iki devletin hakimiyeti altında kalmış olan Polonya da, tarihî ve dinî bağları dolayısıyla, Fransa ile münasebetlerini kendisi için bir teminat olarak görmüştür. Öyle ki, Fransa'nın Versay düzenini korumak için Tuna Devletleri ile 1920'lerde Küçük Antant²⁷ adlı oluşumu kurması Polonya'nın gerek Almanya'ya, gerek Sovyet Rusya'ya karşı güvenliğinin ilâve bir teminatı olmuştur. Ayrıca Polonya Dışişleri Bakanlığının çağırısı üzerine Letonya, Estonya ve Finlandiya temsilcileri, 13 Mart 1922 günü Varşova'da toplanmış ve yapılan görüşmeler neticesinde Varşova Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmanın en önemli hükmünü içeren yedinci maddesine göre; konferansa katılan devletlerin aralarından birine, sebepsizce bir saldırı yapıldığı takdirde, saldırıya uğrayan devlete karşı korumacı bir tutumun

²⁴ Esra Yakut, **Siyasi Tarih I**, VIII. Ünite, (Ed.Çağrı Erhan-Esra Yakut), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2012, s.206.

²⁵ Esra Yakut, **Siyasi Tarih I**, VIII. Ünite, (Ed.Çağrı Erhan-Esra Yakut), s.207.

²⁶ Armaoğlu, "Avrupa Politikasında Polonya (Bir Tarihî Perspektif)", **Bellekten**, LVII/218, s.289; Rus akademisyenlerinin kaleminden Sovyet-Polonya Savaşı için Bkz. **Uluslararası İlişkiler Tarihi-Diplomasi Tarihi-**, III, (Çevr. Attila Tokatlı), s.99-114.

²⁷ Fransa; Belçika ile 7 Eylül 1920; Polonya ile 19 Şubat 1921; Çekoslovakya ile 25 Ocak 1924; Romanya ile 10 Haziran 1926; Yugoslavya ile 11 Kasım 1927 tarihlerinde ikili anlaşmalar imzalamıştır. Bkz. Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s.247-248; Fransa'nın Sovyet Rusya ile Polonya'ya bakışı için Bkz. Macmillan, **Paris 1919, 1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayn Hikâyesi**, s.76, 212.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

izleneceği ve gerekli önlemlerin hemen alınacağı belirtiliyordu.²⁸ Lakin savaş sonrasında Almanya ve Sovyet Rusya'nın Avrupa topluluğunun dışına itilmesi, dış politika bakımından bu iki devleti birbirine yakınlaştırmış ve 16 Nisan 1922'de iki devlet, Versay Antlaşması'na karşı ortak bir protesto niteliği taşıyan Rapollo Antlaşması'nı imzalamışlardır. Bu durumdan da en çok Fransa ve Polonya endişe duymuştu.²⁹

Siyasi konjonktür bu durumdayken Polonya, ulusal çıkarlarını korumak amacıyla çevre ülkelerle dostane görüşmelere başlamıştır. Nitekim bu ülkelerden biri de Türkiye olmuştur. Polonya'nın Türkiye ile görüşmesinin nedenlerini sıralayacak olursak, ilk olarak muhtemel tehditlere karşı güvenlik kaygısıyla hareket ettiği görülmektedir. İkinci olarak TBMM Hükümeti'nin batı ve doğu cephelerinde kazandığı askeri zaferler neticesinde Sovyet Rusya'ya karşı yeni bir sınır gücünün oluştuğunu söyleyebiliriz. Üçüncü olarak TBMM Hükümeti ile Fransa arasında Ankara Antlaşması'nın imzalanmış olması, Fransa'nın doğal müttefiki Polonya'nın Ankara ile daha kolay irtibata geçmesini sağlamıştı. Dördüncü olarak taraflar siyasi ilişki kurdukları ülke sayısını artırarak kendilerini uluslararası sisteme kabul ettirme ve dünya barışına katkıda bulunma çabasına girmişlerdi. Beşinci olarak da tarihsel arka planda kurulmuş samimi bağlar, Polonya ve Türkiye'nin siyasi ilişki kurmak istemelerinde kolaylaştırıcı etkide bulunmuştu. Altıncı olarak ise makro ve mikro boyutta ekonomik göstergeleri iyileştirmek isteyen devletler arasında ticari ilişkilerin geliştirilmek istenmesinin doğal olduğunu ifade edebiliriz.

Polonya Cumhuriyeti'nin TBMM Hükümeti İle Siyasi İlişki Kurma Girişimleri ve Tarafların Dış Politika Yaklaşımları

Polonya, I. Dünya Harbi biter bitmez müttefik devletlerin desteğiyle bağımsızlığını ilan etmiş; sınırlar konusunda da isteklerini hem siyasi hem askeri metotlar kullanarak büyük ölçüde gerçekleştirmeyi başarmıştı. Ancak aynı durum, galip devletlerin adalete uygun olmayan tavırları nedeniyle Ankara için söz konusu olmamıştı. Bu nedenle Polonya, ikili ilişkilerde daha az problem yaşayabileceği merkezlerle en kısa sürede siyasi ilişki kurmayı amaçlarken Ankara bağımsızlık mücadelesine odaklanmıştı. Dolayısıyla da Türk barışı gerçekleşmeden tarafların siyasi ilişki kurabilmesi güçleşmiştir.

Polonya, bağımsızlık yolunda önemli adımlar atarken önce Osmanlı makamlarıyla diyaloga geçmiş akabinde ise TBMM Hükümeti ile görüşme sürecini başlatarak bu konuda daha istekli bir görüntü çizmiştir. Örneğin 20 Şubat 1922 tarihli Daily Telegraph gazetesinde çıkan bir habere göre taraflar arasında gayriresmi görüşmeler Fransa'nın arabuluculuğuyla başlamıştı. Bu görüşmeler neticesinde Türkiye-Polonya arasında siyasi ilişkilerin yeniden kurulması beklendiği gibi imzalanacak antlaşmanın muhtemel Rus saldırısı için caydırıcı olabileceği düşünülmekteydi.³⁰

Polonyalı dış politika aktörleri, Lozan Konferansı başladıktan sonra Ankara ile direkt olarak görüşmeler gerçekleştirmeye karar verdiler. Bu kapsamda Polonya Cumhurbaşkanı Stanisław Wojciechowski'nin yaveri, 26 Kasım 1922 Pazar günü İsmet Paşa'yı ziyaret ederek Cumhurbaşkanı'nın iyi niyetlerini ve tebriklerini bildirme gereği duymuştu. Polonyalı yetkili, Türk tarafıyla ortak tehlikeye karşı şimdi ve gelecekte siyasi ilişki kurma lüzumundan bahsederken İsmet Paşa ise barış konferansı esnasında, Polonya'nın, Romanya gibi müttefikleri üzerinde etkide bulunmasını beklediklerini ifade etmişti.³¹

²⁸ **Uluslararası İlişkiler Tarihi -Diplomasi Tarihi-**, III, (Çevr. Attila Tokatlı), s.194-195.

²⁹ Armaoğlu, "Avrupa Politikasında Polonya (Bir Tarihi Perspektif)", **Belleten**, LVII/218, s.290.

³⁰ **Polonya Basımında Atatürk ve Türkiye (1919-1938)**, (Çevr. Ö. Aydın Süer), Tiydem Yayınları, Ankara, 2012, s.164.

³¹ İsmet Paşa'dan Heyet-i Vekile Riyâseti'ne gönderilen 27 Kasım 1922 tarihli yazı Bkz. Bilal Şimşir, **Lozan Telgrafları**, I, TTK, Ankara, 1990, s.136-138; <http://www.president.pl/en/president/polish-presidents/stanislaw-wojciechowski/>.

Bu arada Polonyalı Kızılhaçı, Türkiye ve Polonya arasındaki kadim dostluk ve insani yardımlaşma sadakatine bağlı olarak; Türk-Yunan Savaşı boyunca tıbbi yardım toplama kararı almıştı. Bu kapsamda toplanan tıbbi malzemenin (1250 kg) güvenli yoldan Ankara Hükümeti'ne ulaşması için Türk yetkilileriyle gerekli yazışmalara başlamışlardı.³² Bunun yanı sıra İstanbul'daki Polonya temsilciliği, Gazi Mustafa Kemal'in annesi Zübeyde Hanım'ın vefatından dolayı üzüntülerini Türk makamlarına bildirmiş; Gazi Mustafa Kemal de bu nazikane davranıştan ötürü teşekkürlerini iletme gereği duymuştur.³³

Bu nazikane davranışlardan sonra Polonya, Ankara ile siyasi ilişki kurma hususunda bir başka önemli adımı, Bern Elçisi Jan Modzelewski'yi İsmet Paşa ile görüşmek üzere görevlendirmesiyle gerçekleştirmiştir. Modzelewski, İsmet Paşa ile yaptığı konuşmasında, hükümetinin Türkiye ile siyasi ilişki kurmak istediğini; hatta iyi niyetlerini göstermek üzere İstanbul'da müttefik komiserler arasında bulunan Polonya heyetini geri çağırıldıklarını ifade etmişti. Siyasi ilişkilerin kurulabilmesi için müzakere isteğini yineleyen elçi, Türk tarafına iki yol önerme gereği duydu. "Ya bütün antlaşmaları imzalayarak münasebete başlamak ya da evvela esasları kararlaştırarak diplomatik ilişkileri tesis ve ondan sonra antlaşmaları tamamlamak". İsmet Paşa ise Lozan Konferansı'nın olumsuz sonuçlanması durumunda Polonya'nın alacağı tavrın ne olacağını elçiye sorma ihtiyacı hissetmiştir. Modzelewski, bu durumu kendi kanaatiyle olumlu cevaplamakla beraber hükümetine soracağını ve durumu Türk tarafına bildireceğini söylemiştir.³⁴

Lozan'dan gelen bilgiler üzerine Heyet-i Vekile Riyaseti, devletlerin eşitliği prensibiyle hareket edilmesi koşuluyla iki devlet arasında siyasi ilişkilerin kurulmasını uygun gördüğünü İsmet Paşa'ya bildirmişti. Ancak Ankara, başlangıçtan beri Küçük Antant üyeleri ile samimi olan Polonya'nın, Fransa etkisinde kaldığı ve Türkiye'ye gizli yolla anlaşma teklifinde bulunduğu düşüncesindeydi. Ayrıca Sovyet Rusya'nın muhtemel tepkisi de göz ardı edilmeyip çekingen davranılmaktaydı. Bundan ötürü Lozan'daki Türk delegasyonuna oradaki Rus yetkililerinin olası endişesini uygun bir yolla gidermeye çalışmaları ve diğer taraftan da siyasi ilişki kurma hususunda faaliyet göstermeye devam etmeleri talimatı veriliyordu.³⁵

İsmet Paşa ise Sovyet Rusya'nın bu konudaki yaklaşımının farklı bir yöntemle öğrenilmesi gerektiği düşüncesindeydi. Paşaya göre Polonya ile imzalanacak antlaşmalara Rusların tepki göstermemesi için TBMM'nin Moskova Sefaretisorumluluk almalı ve Polonya ile prensipler dahilinde antlaşmalar imzalanacağı Rus Hükümeti'ne bildirilmeliydi. Bu açıklamanın Moskova'da oluşturacağı etki de ilgili sefaret tarafından araştırılmalıydı.³⁶

³² 10 Nisan 1923 tarihli belge için Bkz. **Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı (HR.İ.M.),** D.N.71, G.N.36, B.N.36-1.

³³ **BOA, (HR.İ.M.),** D.N.66, G.N.19, B.N.19-1; **BOA, (HR.İ.M.),** D.N.67, G.N.15, B.N.15-1; Polonya'da Atatürk imajı hakkında geniş bilgi için Bkz. Danuta Chmielowska, "Polonya'da Atatürk İmajı", **XI. Türk Tarihi Kongresi,** Ankara, 5-9 Eylül 1990, TTK, 1994, s.2497-2501.

³⁴ İsmet Paşa'dan Heyet-i Vekile Riyaseti'ne gönderilen 22 Nisan 1923 tarihli yazı Bkz. Bilal Şimşir, **Lozan Telgrafları,** II, TTK, Ankara, 1994, s.205-206; Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı, Hariciye Vekaleti'ne gönderdiği 30 Nisan 1923 tarihli yazısında Polonya'nın Dersaadet Heyet-i Murahhasasını lağv ettiğini bildirmiştir. **BOA, (HR.İ.M.),** D.N.8, G.N.88, B.N.88-1; Aynı içeriğe sahip bir başka belge için Bkz. **BOA, (HR.İ.M.),** D.N.72, G.N.34, B.N.34-4.

³⁵ Hüseyin Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya gönderilen 24 Nisan 1923 tarihli yazı Bkz. Şimşir, **Lozan Telgrafları,** II, s.211-212; Polonya'nın o dönemde Rusya ve Almanya'ya bakışını gösteren bir çalışma için Bkz. "Rusya ve Almanya'ya Karşı Türkiye", **Resimli Mecmua Lehistan (Polonya) Sanayi ve Türkiye,** (Ed.Ludwik Lydko-Joseph Stanach), Tıpkı basım yeri, Ankara, 2006, s.s.86-87.

³⁶ İsmet Paşa'dan Heyet-i Vekile Riyaseti'ne gönderilen 25 Nisan 1923 tarihli yazı Bkz. Şimşir, **Lozan Telgrafları,** II, s.216-217.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Heyet-i Vekile Riyaseti, İsmet Paşa'nın önerisini kabul ederek gerekli girişimlerde bulunulması için Moskova Sefareti'ne talimat gönderme gereği duymuştur.³⁷ Bu arada Polonya'nın Bern Elçisi Jan Modzelewski, 27 Nisan 1923 günü İsmet Paşa'yı ikinci defa ziyaret ederek müzakere için konferansın neticesine bakmayacaklarını tebliğ etmiştir. Ancak Moskova'nın tepkisini merak eden İsmet Paşa zaman kazanmak amacıyla yazılı bir tebligatta bulunmalarını Polonyalı yetkiliden talep etmiştir. Paşa'ya göre Ruslar her halükarda Polonya ile siyasi ilişki kurulmasından rahatsızlık duyacaklardı. Ancak müttefik devletlerden biriyle ayrı görüşme yapabilmek de TBMM Hükümeti lehine bir durum oluşturuncağı.³⁸

Ankara zaman kazanmaya çalışırken Polonya'nın Bern Sefiri Jan Modzelewski, İsmet Paşa'nın istemiş olduğu yazılı açıklamayı bir gün sonra Türk delegasyonuna sunmuş ve bu konudaki kararlılıklarını bir kez daha göstermiştir.³⁹ İsmet Paşa ise Lozan'daki Rus yetkili Vorowsky ile görüşerek Türkiye-Polonya antlaşmaları hususunda Rusya'nın herhangi bir engel çıkarmayacağını öğrenmiştir.⁴⁰

Polonya, Ankara'nın siyasi ilişki kurma hususunda kendileri gibi hızlı hareket etmemesinden rahatsızlık duymaya başlamıştı. Bu kapsamda TBMM Hükümeti'nin İstanbul'daki yetkilisi Refet Paşa ile Kırım'lı Seyyid Cafer'den Ankara'ya gönderilen mektupların içeriklerine bakıldığında Polonyalıların serzenişleri ön plana çıkmaktadır.⁴¹

Polonyalı karar alıcılar, devletlerin eşitliği prensibi gereğince yeni adımlar atmaktan da çekinmemişti. Öyle ki 1920-1921 yılları arasında Witold Jodko⁴²; 1922-1923 yılları arasında ise Władysław Baranowski'nin⁴³ görev yaptığı İstanbul'daki Polonya temsilciliğinin⁴⁴ kapatılması kararı alınarak iyi niyet doğrultusunda hareket edilmişti.⁴⁵ Bununla beraber Moskova Büyükelçisi Ahmet Muhtar Bey, Polonya ile siyasi ilişki kurulmasına Sovyet Rusya'nın tepki göstermeyeceğini

³⁷ Heyet-i Vekile Riyaseti'nden İsmet Paşa'ya gönderilen 26 Nisan 1923 tarihli yazı Bkz. Şimşir, **Lozan Telgrafları**, II, s.220.

³⁸ İsmet Paşa'dan Heyet-i Vekile Riyaseti'ne gönderilen 27 Nisan 1923 tarihli yazı Bkz. Şimşir, **Lozan Telgrafları**, II, s.229-230.

³⁹ Modzelewski'den İsmet Paşa'ya gönderilen 28 Nisan 1923 tarihli yazı Bkz. Bilal Şimşir, **Lozan Telgrafları**, II, s.230; İsmet Paşa, Polonya'nın Bern Elçisi Modzelewski'ye 3 Mayıs 1923 tarihli mektup yazmış ve görüşmelerin aksilik olmadığı takdirde 14 Mayıs'ta başlayacağını bildirmiştir. Şimşir, **Lozan Telgrafları**, II, s.282-283.

⁴⁰ İsmet Paşa'dan Heyet-i Vekile Riyaseti'ne gönderilen 28 Nisan 1923 tarihli yazı Bkz. Şimşir, **Lozan Telgrafları**, II, s.234.

⁴¹ Hüseyin Rauf Bey'den İsmet Paşa Hazretlerine gönderilen 29 Nisan 1923 tarihli yazı Bkz. Şimşir, **Lozan Telgrafları**, II, s.240; İsmet Paşa'dan Heyet-i Vekile Riyaseti'ne gönderilen 3 Mayıs 1923 tarihli yazı Bkz. Şimşir, **Lozan Telgrafları**, II, s.266.

⁴² Witold Jodko'nun ilişkileri yeniden kurabilmek adına görevlendirilmiş olduğuna dair belge için **BOA, (HR.İM.)**, D.N.72, G.N.34, B.N.34-1.

⁴³ Polonya Dışişleri Bakanlığı'ndan Osmanlı makamlarına 16 Eylül 1921 tarihinde gönderilen yazıda; Baranowski Ladislas'ın Bâb-ı Âli nezdine tayin edildiği bildirilmiştir. Bkz. **BOA, Hariciye Nezareti Siyasi Kısım, (HR.SYS.)** D.N.2346, G.N.41, B.N.41-1; 41-5; 29 Aralık 1922 tarihli belgeye göre Baranowski Ladislas başkanlığında Polonya'yı temsil eden kişiler: Jules Dzieduszycki, Thadee Gasztowtt, Casimir Rybinski, Leon Bobicki, Casimir Chodor Bkz. **BOA, (HR.İM.)** D.N.64, G.N.50, B.N.50-1.

⁴⁴ http://ankara.msz.gov.pl/tr/elcilik/turkiyedeki_temsilciliklerimiz/sefaret_tarihinden/lehistanand_sefirler/; Temsilcilik, Ankara'da Polonya Sefareti'nin açılacağı güne kadar, İstanbul'da yalnızca konsolosluk şubesi olarak faaliyetsürdürmüştür.http://ankara.msz.gov.pl/tr/elcilik/turkiyedeki_temsilciliklerimiz/sefaret_tarihinden/makam_tarihi/.

⁴⁵ Hüseyin Rauf Bey'den İsmet Paşa Hazretlerine gönderilen 1 Mayıs 1923 tarihli yazı Bkz. Şimşir, **Lozan Telgrafları**, II, s.252; İstanbul'daki Polonya temsilciliği, iki ülke arasında siyasi ilişkilerin kurulması aşamasında katkıda bulunarak önemli bir misyon üstlenmiştir. "Polonya-Türkiye Antlaşmasının Temelleri", **Resimli Mecmua Lehistan (Polonya) Sanayi ve Türkiye**, (Ed.Ludwik Lydko-Joseph Stanach), Tıpkı basım yeri, Ankara, 2006, s.72.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

bildirmiş⁴⁶ akabinde İstanbul'da mülga Polonya temsilciliği başkatibi, müttefik devletlerin etkisinde kalmayacaklarını İcra Vekilleri Heyeti Başkanı Hüseyin Rauf Bey'e sözlü olarak iletmiştir.⁴⁷ Bu gelişmeler üzerine Ankara, resmi görüşmelere başlanabileceğini Lozan'daki Türk heyetine 10 Mayıs 1923'te bildirme gereği duymuştur.⁴⁸

Lozan'daki Türk heyeti, aldığı talimat sonrasında dostluk, ikamet ve ticaret başlıklı üç antlaşmanın imzalanabilmesi amacıyla gerekli yetki belgelerinin kendilerine gönderilmesini Ankara'dan talep etmiştir.⁴⁹

Taraflar arasında resmi müzakereler için hazırlıklar yapılırken gazeteler, Türk ve Polonyalı yetkililer arasında görüşmelerin 18 Mayıs 1923 günü başlayacağını dünya kamuoyuna duyurma ihtiyacı hissetmişlerdi. Örneğin Rzeczpospolita adlı gazete yüzyıllardır mevcut olan dostluk bağlarının da etkisiyle taraflar arasında görüşmelerin uzun sürmeyeceğini (genel konferansın bitiminden önce) okuyucusuna duyuruyordu. Adı geçen gazeteye göre Polonya, Türkiye ile imzalayacağı antlaşmalar sayesinde sanayi ve tarım ürünlerinin tüketimi için iyi bir pazar bulmuş olacaktı.⁵⁰

Resmi Görüşmeler Başlıyor

18 Mayıs 1923 günü⁵¹ öğleden sonra Polonya-Türkiye resmi görüşmelerinin açılışı yapıldı. İlk genel oturum Türk heyeti ikametgâhında gerçekleşti ve her iki taraf delegeleri eksiksiz katıldı. İsmet Paşa, artık kendi kararlarının sahibi olan Polonya ve yeni Türkiye'nin anlaşma yapma girişiminde bulunmalarının önemini belirten bir konuşma yaptı. İsmet Paşa, bu iki halkın karşılıklı olarak çok eskiden beri birbirlerini anlamaları ve sevmelerinde açıklık ve içtenlik gibi ortak özelliklere sahip olmalarının rol oynadığını belirtti. Paşa'ya göre; uluslararası hukuk bazında tüm halklarla ilişki kurmak için içten bir arzuyla dolu olan Türk halkı, bu ilişkileri, kuşkusuz aynı duygularla dolu Polonya ulusu ile kurmak fırsatından özel bir mutluluk duymakta idi. Her iki halka dostça ilişkiler dileyen İsmet Paşa, başlamakta olan konferansın başarılı sonuçlara ulaşması konusundaki dileğini belirterek konuşmasını sonlandırdı.⁵²

Polonya Heyeti Başkanı Büyükelçi Modzelewski ise görüşmelerin başarılı sonuçlar vermesinin, böylesine şanlı dolu bir geçmişin birleştirdiği iki halkı daha da yakınlaştıracığı yolundaki umudunu belirterek konuşmasına başladı. Ona göre iki halkın bu şekilde yakınlaşması, kuşkusuz hem Türkiye hem de Polonya'nın refah ve gelişimine katkıda bulunacaktı. Modzelewski'nin oturum başkanlığı yaptığı görüşmelerde her iki heyetin yeterince yetkili olduğu onaylanmış akabinde siyasi, hukuk-konsolosluk ve ticari olmak üzere üç komisyonun kurulmasına karar veren tüzük kabul edilerek oturuma son verilmiştir.⁵³

⁴⁶ Hüseyin Rauf Bey'den İsmet Paşa Hazretlerine gönderilen 7 Mayıs 1923 tarihli yazı Bkz. Şimşir, **Lozan Telgrafları**, II, s.275-276.

⁴⁷ Hüseyin Rauf Bey'den İsmet Paşa Hazretlerine gönderilen 7 Mayıs 1923 tarihli yazı Bkz. Şimşir, **Lozan Telgrafları**, II, s.276.

⁴⁸ Hüseyin Rauf Bey'den İsmet Paşa Hazretlerine gönderilen 10 Mayıs 1923 tarihli yazı Bkz. Şimşir, **Lozan Telgrafları**, II, s.291; Polonya Hükümeti'nin resmi ilişkiler kurma arzusunda olduğu Ankara'ya birçok defa bildirilmiştir. Örnek belgeler için Bkz. **BOA, (HR.İM.)**, D.N.18, G.N.123, B.N.123-1; **BOA, (HR.İM.)**, D.N.18, G.N.63, B.N.63-1.

⁴⁹ İsmet Paşa'dan Heyet-i Vekile Riyaseti'ne gönderilen 16 Mayıs 1923 tarihli yazı Bkz. Şimşir, **Lozan Telgrafları**, II, s.315.

⁵⁰ **Polonya Basımında Atatürkve Türkiye (1919-1938)**, s.164-165.

⁵¹ İsmet Paşa'dan Heyet-i Vekile Riyaseti'ne gönderilen 18 Mayıs 1923 tarihli yazı Bkz. Şimşir, **Lozan Telgrafları**, II, s.320.

⁵² **Polonya Basımında Atatürkve Türkiye (1919-1938)**, s.165.

⁵³ **Polonya Basımında Atatürkve Türkiye (1919-1938)**, s.165-166.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Taraflar adı geçen komisyonlarda toplantılar gerçekleştirerek son metni hazır hale getirmeye çalışmışlardı.⁵⁴ Akabinde karar alıcılar üç farklı antlaşmanın Lozan Antlaşması'ndan bir gün önce (23 Temmuz 1923) imzalanmasına karar vererek çalışmalarının sonuna gelmiş oldular.⁵⁵

Antlaşmalar İmzalanıyor

23 Temmuz 1923 pazartesi günü⁵⁶ Polonya Heyeti ikametgâhında Polonya-Türkiye antlaşmalarının imzası gerçekleşti. Oturuma katılan en üst düzey yetkililere bakıldığında Polonya'yı Bern Elçisi Jan Modzelewski, Dışişleri Bakanlığı Şube Reisi Aleksandr Lados, Sanayi ve Ticaret Nezaretinde Daire Müdürü Henrik Tennenbaum, Türk tarafını ise Dışişleri Bakanı İsmet Paşa, Sağlık Bakanı Rıza Nur Bey ve Sabık Maliye Bakanı Hasan Bey temsil etmişlerdir.⁵⁷

Oturumun başında Polonya Heyeti Başkanı Modzelewski, oturum başkanlığını İsmet Paşa'ya önermiş görüşmelerin son oturumunda başkanlık onurunun kendisine verilmesinden duyduğu memnuniyeti dile getiren Paşa öneriyi kabul etmiştir. İsmet Paşa, Türk yetkililerinin imzaya sunulan dostluk anlaşması, ticaret ve ikamet sözleşmelerini kabul ettiğini belirterek Polonya ile yüzyıllardır mevcut olan dostluk ilişkilerinin yeniden başlatılması anlamına gelen bu gelişmenin Türk hükümeti ve ulusu tarafından gerçek bir sevinçle karşılanacağını belirtmiştir. Ona göre bu antlaşmalar her iki ülke arasında güçlü ekonomik ilişkiler kurma olanağı sağlayacağı gibi ve ortak tarihlerinde de bir dönüm noktası oluşturacaktı.⁵⁸

Polonya'nın Bern Elçisi Modzelewski ise bu antlaşmaların Polonya ile Türkiye'nin gelecekteki ilişkileri için temel oluşturacağını ifade etmişti. Ona göre antlaşmaların sonuçlandırılması için gösterilen arzu, görüşmeler sırasında doğal olarak ortaya çıkan bazı güçlükleri her iki tarafın da yenmesinde yardımcı olmuştu. İki baş delegenin konuşmasından sonra delegeler, adı geçen üç belgeyi imzalamış ve Lozan'daki süreç başarıyla tamamlanmıştır.⁵⁹

TBMM Antlaşmaları Onaylıyor

TBMM ve Polonya Hükümeti arasında Lozan'da imzalanan antlaşmalar 12 Aralık 1923 günlü oturumda gündeme alınmıştır. Oturum esnasında söz alan İsmet Paşa, Polonya ile imzaladıkları dostluk antlaşması ve mukaveleleri bir an önce onaylayarak iki devlet arasındaki bağları güçlendirmek amacıyla olduklarını ve meclisin bu metinleri onaylamasıyla birlikte bu gelişmenin halkların refahına katkıda bulunacağını ifade etmiştir.⁶⁰

Oturumda gündeme alınan ilk belge Mün'akit Muhadenet Muahedenamesi (Dostluk, Siyasal İşbirliği, İttifak ve Tarafsızlık) olup dört maddeden oluşmaktaydı. Maddeler incelendiğinde ilgili devletler arasında barış ve dostluğun egemen olacağı, iki tarafın da devletler hukuku esaslarına göre siyasi ilişkileri (Elçilik-Konsolosluk) kuracağı ve Ticaret ve İkamet

⁵⁴ İsmet Paşa'dan Heyet-i Vekile Riyaseti'ne gönderilen 20 Temmuz 1923 tarihli yazı Bkz. Şimşir, **Lozan Telgrafları**, II, s.586-587.

⁵⁵ İsmet Paşa'dan Heyet-i Vekile Riyaseti'ne gönderilen 21 Temmuz 1923 tarihli yazı Bkz. Şimşir, **Lozan Telgrafları**, II, s.589-591.

⁵⁶ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (BCA), 030/10/218/474/11**; Lozan'da Türkiye ile Polonya arasındaki anlaşmalar, Türkiye ile müttefik devletler arasındaki asıl anlaşmanın imzalanmasından bir gün önce imzalandı. Bu olgu, siyasi ve ekonomik ilişkilerin öncelikli olduğunu bir ölçüde vurgulamakta ve bu önceliğin boyutları genişlemektedir. Bkz. Polonya-Türkiye Antlaşmasının Temelleri", **Resimli Mecmua Lehistan (Polonya) Sanayi ve Türkiye**, s.72.

⁵⁷ **Polonya Basınında Atatürkve Türkiye (1919-1938)**, s.166; Akademik bir çalışma için Bkz. Danuta Chmielowska, "The Stand of Polish Government Towards the Stabilization of Turkey After the Versailles Treaty, Lausanne Conference in 1923", **Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi**, 8-12 Aralık 2003, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2005, s.705-709.

⁵⁸ **Polonya Basınında Atatürkve Türkiye (1919-1938)**, s.167.

⁵⁹ **Polonya Basınında Atatürkve Türkiye (1919-1938)**, s.166-167.

⁶⁰ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre:II Cilt:4 İçtima Senesi:1, Altmışaltıncı İçtima, 12 Kânunuevvel 1339, s.177.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Mukavelenamelerinin akdedilmesi hususunda da anlaşmaya vardığı yazılıdır.⁶¹ Atatürk döneminde bu tarz dostluk antlaşmaları birçok ülke ile imzalanarak Türk dış politikasının çok yönlü bir özellik kazanması amaçlanmıştır.⁶² Taraflar arasında imzalanan Ticaret Mukavelenamesi ise onbeş maddeden ve ona zeyledilen bir protokolden oluşmuştur.⁶³ Türkiye ve Lehistan murahhasları tarafından Lozan'da imza edilen üçüncü akit İkamet Mukavelenamesi olup on iki maddeden ibarettir.⁶⁴

İzmir Mebusu Şükrü Saraçoğlu, adı geçen üç antlaşmanın onaylandığı oturumda Polonya ve Türkiye arasındaki tarihsel bağların güçlü olduğuna dair somut örnekler sunarak konuşmasına başlamıştır. Şükrü Bey, Polonya'nın taksim edildiği, mültecilerin sığınacak yer aradığı günlerde Türk yetkililerinin işgalleri tanımayıp dostane davrandığını ve bir başka yakınlık kaynağı olarak da Polonya'da yaşayan İslam nüfusunun⁶⁵ etken olduğunu belirtmiştir. Ona göre tarih bu iki milleti aradaki zamana ve mesafeye rağmen pek çok rabitalarla bağlamış ve gelecekte de adetâ dostça yaşamaya mecbur eylemişti. Kırmızı cilt içinde görülen tarihî üç vesika da bu samimi bağların bir sonucundan ibaretti.⁶⁶

Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi Bey, Gelibolu Mebusu Celal Nuri Bey ve Ergani Mebusu Kazım Vehbi Bey yaptıkları konuşmalarında Türk ve Polonya halkları arasındaki kardeşlik derecesindeki bağların köklü geçmişine değinerek Polonya Meclisi'nde Türkiye lehindeki konuşmalara “Yaşasın Türkiye Cumhuriyeti; Yaşasın Polonya Cumhuriyeti” sloganlarıyla karşılık vermiş diğer mebuslar ise bu durumu alkışlamıştır.⁶⁷ Mebusların yapmış olduğu konuşmalardan sonra Mün'akit Muhadenet Muahedenamesi⁶⁸, Ticaret Mukavelenamesi⁶⁹ ve İkamet Mukavelenamesi⁷⁰ ayrı ayrı oylanmış ve TBMM adı geçen antlaşmaları oybirliği ile kabul etmiştir.⁷¹

⁶¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:II Cilt:4 İctima Senesi:1, Altmışaltıncı İctima, 12 Kânunuevvel 1339, s.177-178; TBMM onaylanmadan önce hazırlanan onay kanun metni için Bkz. **BCA**, 030/18/01/01/7/36/19; İsmail Soysal, **Tarihçeleri ve Açıklamaları İle Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, 1. Cilt (1920-1945)**, TTK, Ankara, 2000, s.253.

⁶² Soysal, **Tarihçeleri ve Açıklamaları İle Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, 1. Cilt (1920-1945)**, s.254-258.

⁶³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:II Cilt:4 İctima Senesi:1, Altmışaltıncı İctima, 12 Kânunuevvel 1339, s.189; TBMM onaylanmadan önce hazırlanan onay kanun metni için Bkz. **BCA**, 030/18/01/01/7/36/18.

⁶⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:II Cilt:4 İctima Senesi:1, Altmışaltıncı İctima, 12 Kânunuevvel 1339, s.190; TBMM onaylanmadan önce hazırlanan onay kanun metni için Bkz. **BCA**, 030/18/01/01/7/36/20.

⁶⁵ http://ankara.ms.gov.pl/tr/ikili_isbirligi/polonya_kulturu_ve_bilimi/polonyaturkiye/polonyal_tatarlar/; Polonya'daki İslam nüfusu hakkında akademik bir çalışma için Bkz. Sabire Arık, “Polonya-Litvanya Tatar Turkleri (Lipkalar)” **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, Ankara 2008, Sayı 5/3, s.156-161; Türk topraklarına sığınan Polonyalılar ise Boğaziçi'nin Anadolu yakasında Polenezköy'ü kurmuşlardı. Jan Warunkiewicz, “Polonya ve Türkiye”, **Resimli Mecmua Lehistan (Polonya) Sanayi ve Türkiye**, (Ed.Ludwik Lydko-Joseph Stanach), Tıpkı basım yeri, Ankara, 2006, s.20.

⁶⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:II Cilt:4 İctima Senesi:1, Altmışaltıncı İctima, 12 Kânunuevvel 1339, s.192; İki ülkenin tarihsel yakınlığı hakkında Bkz. **Lehistan'dan Bugünkü Polonya'ya**, Buluş Tasarım ve Matbaacılık Hizmetleri, Ankara, 2003, s.5-18.

⁶⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:II Cilt: 4 İctima Senesi: 1, Altmışaltıncı İctima, 12 Kânunuevvel 1339, s.195-196; Polonya Meclisi'nde Türkiye lehine konuşmalar yapıldığı Ankara'ya bildirilmiştir. Bkz. **BCA**, 030/10/245/657/1.

⁶⁸ Onay belgelerinin Bern'de teatisinden 15 gün sonra 1 Nisan 1924 tarihinde yürürlüğe girmiştir. <http://ua.mfa.gov.tr>; Polonya resmi kaynağı için Bkz. **Dziennik Ustaw**, Poz.408.

⁶⁹ Onay belgelerinin Bern'de teati edilmesinden bir ay sonra 17 Nisan 1924 tarihinde yürürlüğe girmiştir. <http://ua.mfa.gov.tr>; Polonya resmi kaynağı için Bkz. **Dziennik Ustaw**, Poz.410.

⁷⁰ Onay belgelerinin Bern'de teatisinden bir ay sonra 17 Nisan 1924 tarihinde yürürlüğe girmiştir. <http://ua.mfa.gov.tr>; Polonya resmi kaynağı için Bkz. **Dziennik Ustaw**, Poz.412.

⁷¹ Antlaşma ve Mukavelenamelerinin tam metni için Bkz. **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre:II Cilt:4 İctima Senesi: 1, Altmışaltıncı İctima, 12 Kânunuevvel 1339, s.199; **Resmi Gazete**, 14 Şubat 1924, s.2-6; Türkiye ile Polonya arasında imzalanan antlaşmaların nüsha sayısı artırılmıştır. Bkz. **BCA**, 030/10/245/657/2, s.1-8.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Türkiye, Gazi Mustafa Kemal'in "askeri ve siyasi bağımsızlık ancak ekonomik bağımsızlıkla taçlandırılırsa korunabilir" anlayışının gereği olarak Ticaret ve İkamet Mukavelenamelerini imzalamış ve akabinde taraflar arasında ticaret hacminin artırılması amacıyla faaliyetlere geçilmiştir. Bu kapsamda Polonya ve Türkiye arasında ticaret imkanlarının yerinde tespit etmek amacıyla 1924 yılında İstanbul'da Polonya Sanayi Sergisi düzenlenmiş olduğunu görmekteyiz.⁷²

Mün'akit Muhadenet Muahedenamesi'nin gereği olarak ise Polonya, Roman Knoll'u Elçi statüsünde Ankara'da görevlendirmiş; Elçi Knoll'da 25 Haziran 1924-24 Mart 1926 tarihleri arasında iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirme ve çeşitlendirme misyonuyla hareket etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ise mütekabiliyet ilkesi gereği İbrahim Tali Bey'i (21 Haziran 1924-1 Şubat 1926) Büyükelçi statüsünde görevlendirerek siyasi, iktisadi ve kültürel ilişkileri güçlendirmeye çalışmıştır.⁷³ Bununla birlikte Türkiye ve Polonya arasında adı geçen antlaşmalar imzalandıktan sonra, ilişkilerin gelişmesi ve çeşitlenmesi adına iki ülkenin milli futbol takımları 29 Haziran 1924 (Polonya 2 Türkiye 0), 2 Ekim 1925 (Türkiye 1 Polonya 2) ve 12 Eylül 1926 (Polonya 6 Türkiye 1) tarihlerinde özel maç yapma imkanı bulmuşlardır.⁷⁴

SONUÇ

Türk ve Polonyalı karar alıcılar, siyasi ilişkileri kurmadan önce güç dengelerine dikkat eden bir dış politika benimsemişlerdi. Öyle ki Polonya, reaktif dış politika gereği özellikle Fransa merkezli ittifakları esas aldığından Paris-Ankara gerginliğinin sona ermesini beklemek zorunda kalmıştı. Türkiye ise kuruluşunun ilk yıllarında hem batı (özellikle İngiltere) hem de doğu devletleri (özellikle Sovyet Rusya) boyutunda bekle gör politikasına maruz bırakıldığından sarkaç politikasını esas almış ve doğu-batı güç dengesi boyutunda Moskova ile ilişkilerin bozulmamasına dikkat etmiştir.

İki dünya savaşı arası dönemde Statükocu/Revizyonist blok arasındaki güvensizliğin giderek somutlaşması devletlerin çeşitli ittifaklara girerek güç dengesi stratejisi izlemesine neden olmuştu. Fakat II. Dünya Harbi'nin başlamasıyla birlikte ittifakların/antlaşmaların sadece kağıt üzerinde kaldığı gerçeği ortaya çıkmıştır. Türkiye kendi öz gücüyle mümkün olduğu ölçüde tarafsızlık politikası izleyip savaştan uzak durmaya çalışırken; Polonya ise jeopolitik konumu gerekçe gösterilerek Alman ve Rus kuvvetleri tarafından rövanşist bir duyguyla işgale maruz bırakılmıştır.

⁷² Polonya Sanayi ve Ticaret ile Dışişleri Bakanları tarafından desteklenen Sergi Organizasyon Komitesi Varşova'da kurulmuştur. Bu sergi hakkında daha ayrıntılı bilgi için Bkz. Tadeusz Jedrzejowski, "İstanbul Polonya Sergisinin Düzenlenmesi", **Resimli Mecmua Lehistan (Polonya) Sanayi ve Türkiye**, (Ed.Ludwik Lydko-Joseph Stanach), Tıpkı basım yeri, Ankara, 2006, s.66; Polonya makamlarının serginin açılması hususunda izin talebi için **BOA, (HR.İM.)**, D.N.240, G.N.99, B.N.99-1; **BOA, (HR.İM.)**, D.N.100, G.N.38, B.N.38-1; Bkz. Polonya, Romanya ve Türkiye'yi ticaret imkanları açısından üs olarak görüyordu. Bkz. "Türkiye ile Ticaret Manzaraları", **Resimli Mecmua Lehistan (Polonya) Sanayi ve Türkiye**, (Ed.Ludwik Lydko-Joseph Stanach), Tıpkı basım yeri, Ankara, 2006, s.114-115.

⁷³ http://www.ankara.msz.gov.pl/tr/elcilik/turkiyedeki_temsilciliklerimiz/sefaret_tarihinden/lehistandan_sefirler/h <http://varsova.be.mfa.gov.tr/MissionChiefHistory.aspx>; İbrahim Tali Bey'in Varşova Büyükelçiliği'nde görevlendirildiğine dair belge için Bkz. **BCA 030/18/01/01/09/24/18**.

⁷⁴ <http://www.tff.org/default.aspx?pageID=400>.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

KAYNAKÇA

A-Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

- Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı

- Hariciye Nezareti Siyasi Kısım

B-Resmi Yayınlar

Dziennik Ustaw

Resmi Gazete

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:II Cilt:4 İçtima Senesi:1, Altmışaltıncı İçtima, 12 Kânunuevvel 1339.

United States Department of State Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, (FRUS), The Paris Peace Conference, 1919, Volume XIII, U.S. Government Printing Office, Washington, 1947.

C-Kitaplar

ARIK, Sabire, **Kuruluşundan 17. Yüzyıla Polonya Tarihi**, Köksav Yayınları, Ankara, 2010.

ARMAOĞLU, Fahir, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**,

ATAÇ, A. Muhtar, **Polonya**, K.K.K. İstanbul Askeri Basımevi, 1963.

GİRGİN, Kemal, **Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz (Teşkilat ve Protokol)**, TTK, Ankara, 1994.

KUBIK, Jan, **Power of Symbols Against the Symbols of Power: The Rise of Solidarity and the Fall of State Socialism in Poland**, Pennsylvania State University, 1994.

KÜRKCÜOĞLU, Ömer, **Siyasi Tarih**, I. Ünite, (Ed.Çağrı Erhan-Esra Yakut), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013.

KÜRKCÜOĞLU, Ömer; ERDEM, Gökhan, **Siyasi Tarih**, V. Ünite, (Ed.Çağrı Erhan-Esra Yakut), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013.

Lehistan'dan Bugünkü Polonya'ya, Buluş Tasarım ve Matbaacılık Hizmetleri, Ankara, 2003.

MACMILLAN, Margaret, **Paris 1919, 1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikâyesi**, (Çevr.Belkıs Dişbudak), ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2003.

NAZIR, Bayram, **Macar ve Polonyalı Mülteciler Osmanlı'ya Sığınanlar**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2006.

Osmanlı İmparatorluğu ile Lehistan (Polonya) Arasındaki Münasebetlerle İlgili Tarihi Belgeler, (Haz.Nigar Anafarta), (Basım yeri ve tarihi belli değil).

Polonya Basımında Atatürk ve Türkiye (1919-1938), (Çevr.Ö. Aydın SÜER), Tiydem Yayınları, Ankara, 2012.

SOYSAL, İsmail, **Tarihçeleri ve Açıklamaları İle Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, 1. Cilt (1920-1945), TTK, Ankara, 2000.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- ŞİMŞİR, Bilal, **Lozan Telgrafları**, I, TTK, Ankara, 1990.
- ŞİMŞİR, Bilal, **Lozan Telgrafları**, II, TTK, Ankara, 1994.
- Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, (Derl.Faruk Sönmezoğlu), Der Yayınları, İstanbul, 2010.
- Uluslararası İlişkiler Tarihi -Diplomasi Tarihi-**, III, (Çevr. Attila Tokatlı), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2009.
- UNAT, Faik Reşit, **Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri**, TTK, Ankara, 2008.
- YAKUT, Esra, **Siyasi Tarih I**, VIII. Ünite, (Ed.Çağrı Erhan-Esra Yakut), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2012.

D-Makaleler

- “Rusya ve Almanya’ya Karşı Türkiye”, **Resimli Mecmua Lehistan (Polonya) Sanayi ve Türkiye**, (Ed.Ludwik Lydko-Joseph Stanach), Tıpkı basım yeri, Ankara, 2006, s.86-87.
- “Polonya-Türkiye Antlaşmasının Temelleri”, **Resimli Mecmua Lehistan (Polonya) Sanayi ve Türkiye**, (Ed.Ludwik Lydko-Joseph Stanach), Tıpkı basım yeri, Ankara, 2006, s.72-73.
- “Türkiye ile Ticaret Manzaraları”, **Resimli Mecmua Lehistan (Polonya) Sanayi ve Türkiye**, (Ed.Ludwik Lydko-Joseph Stanach), Tıpkı basım yeri, Ankara, 2006, s.114-115.
- ARIK, Sabire “Polonya-Litvanya Tatar Türkleri (Lipkalar)”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, Ankara 2008, Sayı 5/3, s.156-161.
- ARIK, Sabire, “Polonya Kralı III. Jan Sobieski Hükümdarlık Dönemi (1674-1696)”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 24, Sayı 38, Ankara, 2005, s.213-238.
- ARMAOĞLU, Fahir, “Avrupa Politikasında Polonya (Bir Tarihî Perspektif)”, **Bellekten**, Cilt LVII, Sayı 218, Nisan 1993, s.285-295.
- CHMIELOWSKA, Danuta, “Polonya’da Atatürk İmajı”, **XI. Türk Tarihi Kongresi**, Ankara, 5-9 Eylül 1990, TTK, 1994, s.2497-2501.
- CHMIELOWSKA, Danuta, “The Stand of Polish Government Towards the Stabilization of Turkey After the Versailles Treaty, Lausanne Conference in 1923”, **Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi**, 8-12 Aralık 2003, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2005, s.705-709.
- KAYMAZ, İhsan Şerif, “Wilson Prensipleri ve Liberal Emperyalizm”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt:23 (67-68-69), Ankara, 2007, s.145-174.
- KURAT, Akdes Nimet, “Türk Diplomasisi ve Polonya Merkez Arşivi’ndeki Türkçe Vesikalara Ait Lehçe İki Eser”, **Bellekten**, Cilt XXX, Sayı 119, Temmuz 1966, s.439-457.
- JEDRZEJOWSKI, Tadeusz, “İstanbul Polonya Sergisinin Düzenlenmesi”, **Resimli Mecmua Lehistan (Polonya) Sanayi ve Türkiye**, (Ed.Ludwik Lydko-Joseph Stanach), Tıpkı basım yeri, Ankara, 2006, s.66.

- WARUNKIEWICZ, Jan “Polonya ve Türkiye”, **Resimli Mecmua Lehistan (Polonya) Sanayi ve Türkiye**, (Ed.Ludwik Lydko-Joseph Stanach), Tıpkı basım yeri, Ankara, 2006, s.20-21.

E-İnternet Kaynakları (Son Erişim Tarihi 11 Eylül 2013)

- http://ankara.msz.gov.pl/tr/ikili_isbirligi/polonya_kulturu_ve_bilimi/polonyaturkiye/polonyal_tatarlar/ (Polonya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği resmi sayfası)
- http://ankara.msz.gov.pl/tr/elcilik/turkiyedeki_temsilciliklerimiz/sefaret_tarihinden/lehistandan_sefirler/ (Polonya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği resmi sayfası)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

http://ankara.msz.gov.pl/tr/elcilik/turkiyedeki_temsilciliklerimiz/sefaret_tarihinden/makam_tarihi/
(Polonya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği resmi sayfası)

http://istanbul.mfa.gov.pl/tr/haber/600__y_ldonumune_geri_say_m?printMode=true(Polonya Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu resmi sayfası)

<http://sempozyum.ttk.gov.tr/2014-tr-sempozyum14.html>

<http://www.tff.org/default.aspx?pageID=400> (Türkiye Futbol Federasyonu Resmi Sayfası)

<http://ua.mfa.gov.tr> (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi sayfası)

<http://www.stampspoland.nl/index.html>

<http://varsova.be.mfa.gov.tr/MissionChiefHistory.aspx> (Türkiye Cumhuriyeti Varşova Büyükelçiliği resmi sayfası)

<http://www.president.pl/en/president/polish-presidents/stanislaw-wojciechowski/>(Polonya Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmi Sayfası)

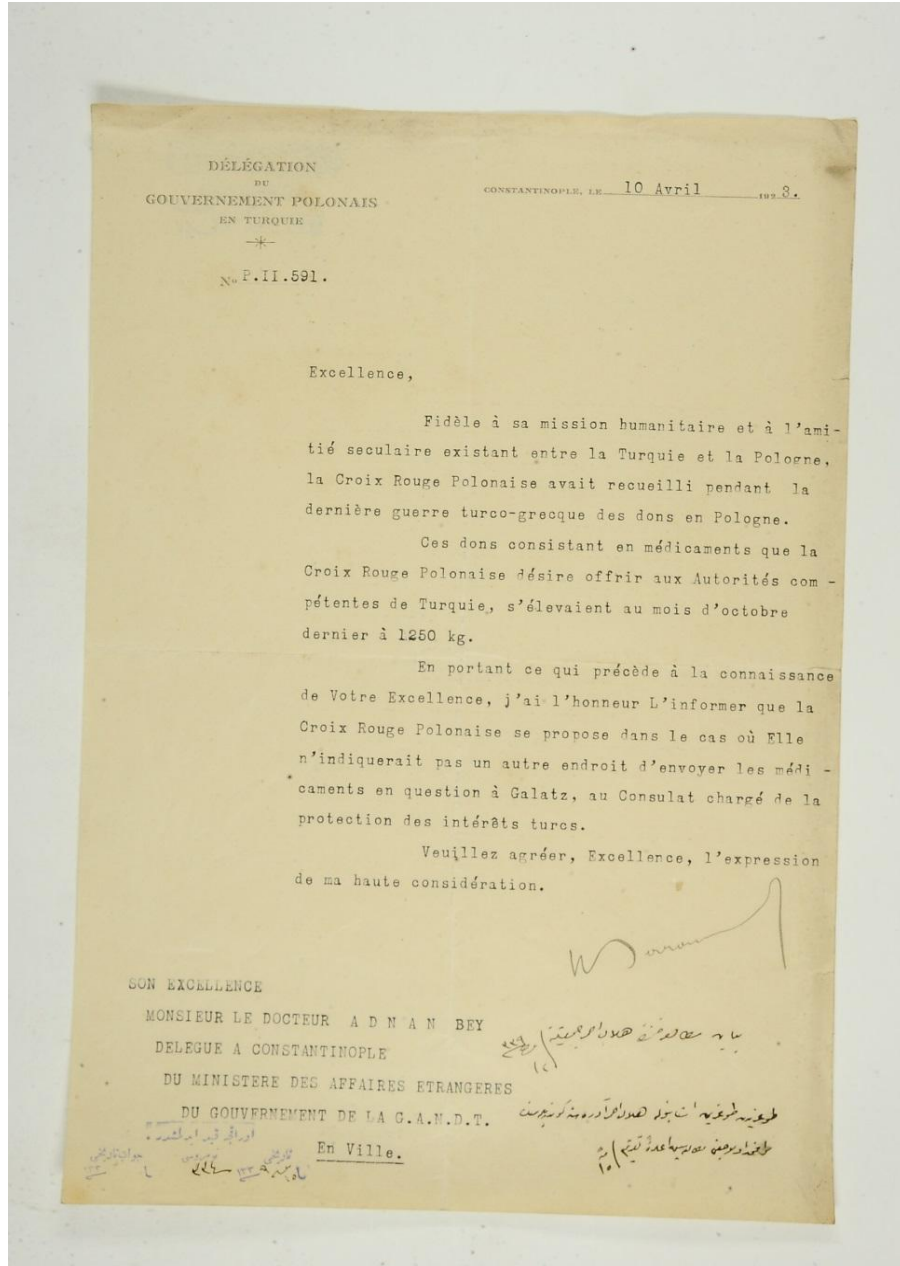
Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013*

EK II

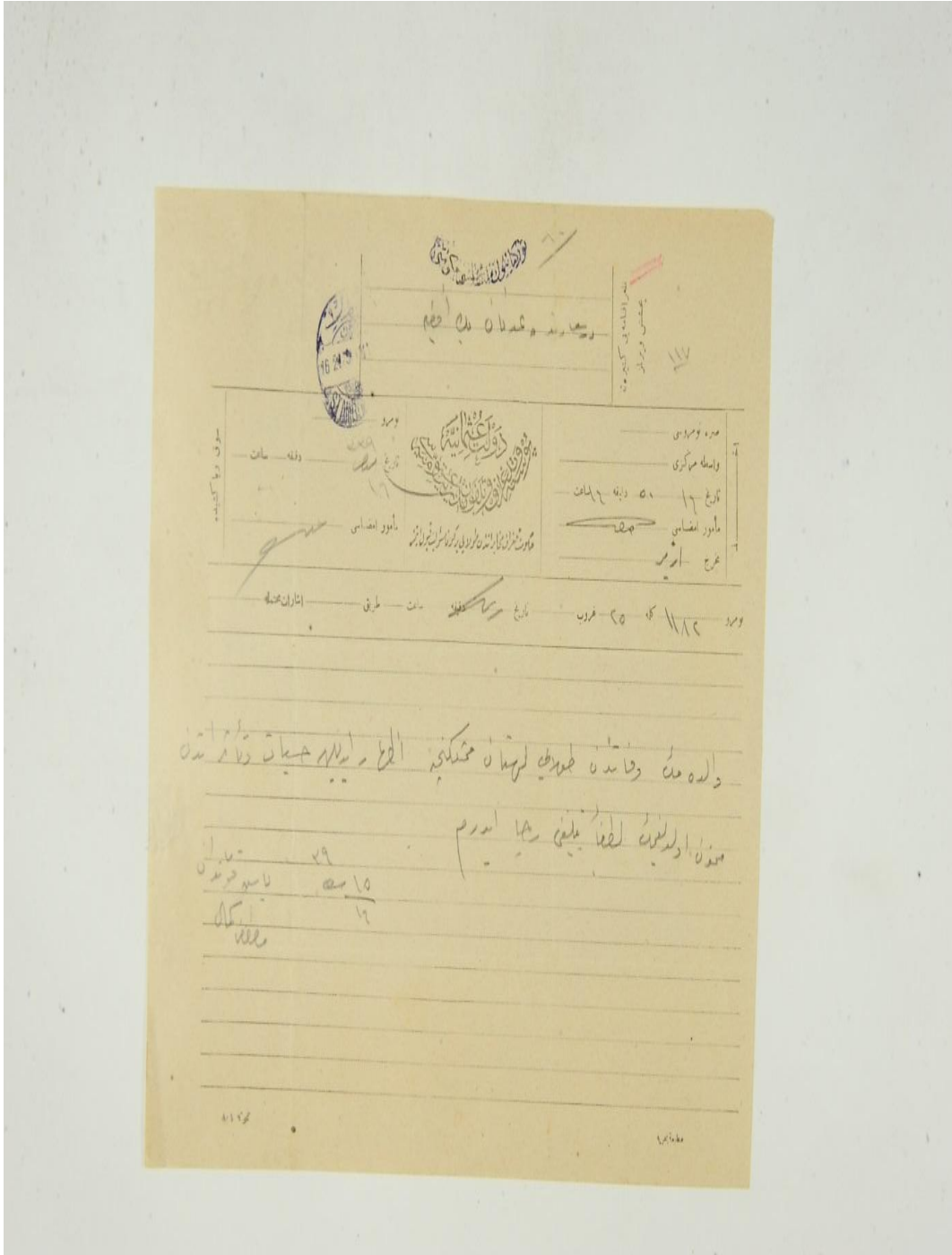
**Polonya Kızılhaç'ının Tıbbi Yardımda Bulunma İsteği
(Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgesi)**

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

EK III

**Polonya Temsilciliği, Zübeyde Hanım'ın Vefatı Nedeniyle Üzüntülerini Bildirmişti;
Gazi Mustafa Kemal'in Teşekkür Yazısı
(Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgesi)**

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

EK IV

Polonya Cumhuriyeti İstanbul General Konsolosluğu ve Levant İşaretli Pullara Dair Bir Belge (<http://www.stampspoland.nl/index.html>)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013